

Українсько-румунський діалог: без права на помилку

Олександр Парфенов,

кандидат політичних наук,

старший викладач

Національної академії оборони України

Українсько-румунські відносини можуть вийти на якісно новий, європейський рівень. Принаймні, саме в такому розвитку подій переконують атмосфера та результати останніх зустрічей керівників обох держав.

Швидке потепління відносин стало досить несподіваним для спостерігачів в обох країнах, які ще зовсім недавно перебували у стані своєрідної „холодної війни”. Слід нагадати, що Україна і Румунія увійшли в ХХІ століття із значним багажем невирішених проблем та взаємних претензій. Це ще донедавна тримало в напрузі не тільки українців і румунів, але й час від часу привертало увагу міжнародної спільноти. Передусім це стосується суперечностей щодо статусу острова Зміїний і порядку делімітації континентального шельфу та виключних економічних зон у Чорному морі, оцінки рівня задоволення прав і свобод своїх земляків відповідно в Румунії та Україні, економічних і екологічних наслідків відновлення Україною судноплавного каналу у гирлі Дунаю, румунських інвестицій, вкладених у Криворізький гірничо-збагачувальний комбінат окислених руд.

З означених причин відносини між Україною і Румунією постійно перебували в полі зору політологів. Серед найзмістовніших за фактичним матеріалом можна назвати праці таких науковців, як С. Віднянський, О. Маначинський, С. Кульчицький, Т. Кияк, А. Попок, Л. Чекаленко. До цієї тематики зверталися й вітчизняні ЗМІ, зокрема газети „Дзеркало тижня”, „День” та інші. У зазначених публікаціях українсько-румунські взаємини висвітлювалися в історичній ретроспективі станом на середину – кінець минулого століття. У цій розвідці автор чи не вперше прагне осмислити причини прорахунків попереднього періоду двосторонньої взаємодії та запропонувати нові підходи для її поліпшення.

Актуальність такої праці зумовлена багатьма чинниками, серед яких

Олександр Парфенов

необхідно виокремити прихід до влади в обох країнах нових лідерів, котрі прагнуть започаткувати новий етап відносин на засадах справжнього стратегічного партнерства. Це, у свою чергу, має спонукати науковців і політиків серйозно замислитися над питаннями пошуку нових форм співпраці, шляхів реалізації укладених домовленостей та угод.

Надія на потепління у діалозі між Києвом і Бухарестом з'явилась одразу після минулорічних президентських виборів у обох країнах. Щодо українців, то підставою для втішних прогнозів стало зниження в Румунії підтримки тих політичних сил, для яких антиукраїнська ідеологія була джерелом політичного капіталу. Окрім цього, нові лідери Румунії з перших своїх кроків продемонстрували виваженість і толерантність, готовність до вирішення суперечностей.

У контексті перелічених чинників відбулася низка знакових подій. Перша у їх списку – візит міністра закордонних справ Румунії Міхая Резвана Унгуряна до України в березні 2005 року. Після його консультацій з керівником МЗС України Б. Тарасюком було досягнуто домовленості про розблокування переговорного процесу з найважливіших питань двосторонніх відносин. Іншою важливою подією стала науково-практична конференція „Перспективи розвитку українсько-румунських відносин”, організована й проведена Національним інститутом проблем міжнародної безпеки при РНБО України під егідою Фонду Ф. Еберта 1 квітня 2005 року в Києві. Представники дипломатичного корпусу, провідних наукових установ, недержавних інституцій з Румунії і України чи не вперше за останній період обмінялися відвертими оцінками стану відносин, поглядами на причини та характер протиріч, накреслили шляхи їх вирішення.

Надзвичайно плідним був візит Президента Віктора Ющенка до Румунії 21 квітня 2005 року. Схоже, що українська дипломатія діяла за принципом „Не словом, а ділом”. Саме цим можна пояснити результативність переговорів на найвищому рівні, позитивний резонанс виступу В. Ющенка в румунському парламенті, зустрічей української делегації з румунськими вищими посадовими особами. Коментуючи журналістам стан українсько-румунських відносин, В. Ющенко подякував Траяну Бесеску за „мудру реакцію” на проблеми міждержавних взаємин. „Ми розуміємо, що в нас історичні взаємовідносини, сторінки, якими ми можемо гордитися. Проте маємо в цій спадщині і проблеми, тому будемо спільно їх вирішувати”, – наголосив Президент України.

За результатами переговорів сторони підписали політичну декларацію, в якій заявили про готовність до поліпшення співпраці двох держав. У цьому документі зазначається, що обидві країни переконані в необхідності зміцнювати взаємну довіру та поліпшувати політичний клімат між Києвом і Бухарестом. Відносини країн розвиватимуться в новій прагматичній європейській перспективі, а їхні лідери вестимуть відкритий діалог щодо

врегулювання невирішених „чутливих” проблем і налаштовані на їх розв’язання згідно з вимогами міжнародного права і законодавства обох держав.

Лідери України і Румунії вирішили створити на рівні президентів двосторонню комісію, що складатиметься з трьох підкомісій. Вони працюватимуть над проблемами судноплавного каналу Дунай — Чорне море, нацменшин, питаннями делімітації континентального шельфу і виняткових економічних зон у Чорному морі, а також врегулювання придністровського конфлікту [1].

У аналітиків з’явилися усі підстави говорити про певний прорив у всьому форматі проблематики двосторонніх відносин. Зокрема, сторони погодилися відновити переговори щодо делімітації континентального шельфу і виключних економічних зон. Більше того, Румунія пообіцяла відкликати свій позов до Міжнародного суду в Гаазі. На прес-конференції румунський президент підтвердив, що під час переговорів з В. Ющенком було знайдено „новий вихід із цього питання”. Він зазначив, що, оскільки зазначену проблему неможливо вирішити в Міжнародному суді до кінця 2005 року, то сторони розраховують впоратися з нею на той час власними зусиллями. „Створення комісії на рівні президентів із трьома підкомісіями саме й випробовує нашу здатність на рівні двох держав вирішити всі наявні спірні питання таким чином, а не в якихось міжнародних судових інстанціях”, – заявив Т. Басеску.

Що стосується каналу Дунай — Чорне море, то Україна і Румунія планують протягом кількох тижнів створити комітет на рівні міністрів транспорту, заступників міністрів закордонних справ, інших фахівців, які вирішуватимуть цю проблему. За словами В. Юценка, „професіонали мають сісти за стіл переговорів, вийти на механізм врегулювання цієї проблеми і за кілька днів запропонувати свої ініціативи президентам”.

Президенти підтвердили також бажання своїх країн суворо дотримуватися прав людини. У політичній декларації у зв’язку з цим наголошується на необхідності забезпечити належні умови життя української громади в Румунії та румунської в Україні. Під час бесіди української делегації з прем’єр-міністром Румунії Келіном Попеску-Теричану співрозмовники знову звернулися до теми співробітництва української та румунської громад. В. Ющенко наголосив на необхідності відкриття культурних центрів в Україні та Румунії. „Спільними зусиллями ми можемо зробити для двох громад важливу справу”, – сказав Президент України. Він заявив, що Україна готова виділити з державного бюджету кошти на підтримку подібних проектів і зауважив, що сподівається на відповідні кроки з румунської сторони. Румунський прем’єр підтримав ініціативу українського Президента. За його словами, національні меншини, навіть тривалий час перебуваючи на території іншої країни, мають зберігати свою ідентичність.

Обговорювалися також проблеми прикордонної співпраці, співробітництва в газовій сфері, можливості лібералізації візового режиму, зокрема, збільшення терміну дії багаторазових віз. Велику увагу приділялося долі румунських інвестицій, свого часу вкладених у Криворізький гірничо-збагачувальний комбінат окислених руд. Для розв'язання цієї проблеми сторони домовилися ініціювати зустріч на рівні міністерств економіки із залученням представників міністерства промислової політики. В. Ющенко заявив, що „в цьому питанні слід вийти на таку формулу, аби жодна зі сторін не постраждала”. „Мудрість і бажання сторін вирішити будь-яке складне питання – гарантія успіху”, – сказав Президент України.

Підбиваючи підсумки свого візиту, В. Ющенко зазначив: „Я приїхав, щоб подати руку Президентові Траяну Бесеску, румунській владі, румунським політичним силам. Тепер можу засвідчити, що моя рука не зависла в повітрі” [2].

Очевидно, що для утримання позитивної динаміки, котра з'явилась останнім часом у відносинах між двома країнами, необхідно зробити правильні висновки з попередніх прорахунків, аби не припуститися їх у майбутньому. Адже хоча попередній етап взаємодії також не обходився без діалогу на найвищому рівні, помітних успіхів у вирішенні проблемних питань не спостерігалось. Для прикладу, ще 1997 року було досягнуто домовленості вирішити питання делімітації морських просторів за два роки, але справа не зрушила з мертвої точки аж до початку 2005 року.

На думку автора, перешкодою для реалізації укладених угод і домовленостей були такі чинники:

1. Тональність у відносинах весь час задавала одна сторона – румунська. На жаль, ця тональність, особливо на початковому етапі, у багатьох випадках визначалась виключно власним баченням проблематики. Варіанти компромісів, що пропонувалися, не завжди вибудовувалися в межах чинного міжнародного права, а скоріш у площині „зведення історичних рахунків”. Це, у свою чергу, зумовлювало глуху оборону Києва, підозрілість до румунської дипломатії.

2. Українсько-румунський політичний діалог спирався лише на зусилля президентів країн в межах регіонального співробітництва. Він не збагачувався співпрацею на рівні урядів, міністерств, парламентарів, політичних партій. Показово, що лише в січні 2002 року, вперше за увесь час новітніх українсько-румунських відносин, було здійснено офіційний візит глави українського уряду до Бухареста. В його рамках відбулося лише друге засідання міжурядової українсько-румунської консультативної ради з питань торговельно-економічного співробітництва (після п'ятирічної перерви), а також перший бізнес-форум ділових людей України і Румунії [3]. Цей список „активності” можна продовжити.

3. Позитивна динаміка у розвитку українсько-румунських відносин час

від часу втрачалася. Ініціатива формування клімату переходила до політичних сил, не налаштованих на нормалізацію відносин. В результаті цього політична воля, необхідна для прийняття рішень, спрямованих на подолання проблем, нерідко ставала заручником негативних стереотипів.

4. Визначальну роль у досягненні двосторонніх угод відігравали переважно зовнішні, а не внутрішні чинники, що призводило до деформації розуміння суспільством укладених угод, сприйняття їх як вимушених. Попередній діалог не був позбавлений практики штучного „консервування” проблеми задля очікуваннях ситуативних дивідендів від геостратегічних проектів майбутнього.

5. Недостатня інформаційна відкритість власних проектів, результатів промислової діяльності у районах перетину економічних інтересів призводила до нагнітання підозри, формування джерел напруги і нестабільності в регіоні. Кожне таке загострення все більше розділяло Україну і Румунію, щоразу перетворювалось на складну для подолання політичну прірву. Щоразу небезпечно збільшувалась асиметрія в розумінні одне одного, в підходах до розв'язання проблем.

6. Можливості неурядових організацій фактично не використовувались, співпраця між науковими, аналітичними інституціями була декларативною.

Політичне потепління, яке спостерігається останнім часом, дає підстави для втішних прогнозів. Але для того, щоб синхронізувати швидкість налагодження партнерства на рівні керівників держав та суспільства, варто замислитися над наступними заходами.

Кожна з країн повинна не тільки декларувати готовність до стратегічного партнерства, але й реалізовувати взяті зобов'язання, доводити свою готовність та здатність керуватися цінностями і принципами євроатлантичних організацій, повноправними членами яких вони хочуть стати. У обох країн однакові вектори зовнішньої політики, але з об'єктивних та суб'єктивних причин швидкість інтеграційних процесів різна. Зрештою, їх несхильність досягати компромісу шкодить іміджу і України, і Румунії. Чи можна розраховувати на повагу європейської спільноти, якщо обидві країни намагатимуться приєднатися до неї з багажем чвар і суперечок?

Українсько-румунські стосунки потребують переосмислення, наповнення новим змістом. Умовно цей процес можна назвати виробленням нової політики стосовно старих сусідів. Успіх тут не в останню чергу визначатиметься доданням негативних стереотипів на рівні різних верств суспільства. Досить риторичним видається запитання: якою кількістю вимірюються позитивні публікації в румунських ЗМІ щодо України? Десятками, одиницями? У свою чергу, в Україні вакуум інформації заповнювався лише з нагоди чергового приступу конфронтації. Відтак епістолярна дуель між Києвом і Бухарестом заклала систему

культивації негативного образу кожної із сторін. Для виправлення ситуації конче необхідно протиставити негативним стереотипам позитивні імпульси, запровадити динаміку пропагування, поширення та примноження чинників, які об'єднують народи. У цьому контексті важливо, щоб взаємне пізнавання та спілкування справді було взаємним. Для цього доцільно розвивати культурне співробітництво, яке не має зводитися лиш до офіційних обмінів делегаціями і фестивалів. Йдеться про спілкування, яке починається з низів.

Очевидно, в майбутньому необхідно буде реалізувати конкретні проекти співпраці між аналітичними центрами, урядовими організаціями, які б визначали спільні позиції, спільно здійснювали моніторинги, оприлюднювали їх результати. До таких проектів слід залучати неурядові організації, які б могли створювати спільні комісії з найбільючіших питань двосторонніх відносин. Інформаційна, організаційна та фінансова підтримка з боку ЄС дозволить підвищити формат і результативність цих заходів.

Можливо, варто подумати і над тим, щоб надавати шпальти вітчизняних газет для представників наукових кіл іншої сторони, створювати спільні молодіжні організації тощо.

Безумовно, було б самообманом приховувати, що між країнами і в подальшому зберігатиметься певний рівень конкуренції, особливо щодо економічних проектів у гирлі Дунаю та в басейні Чорного моря. Це подразник, який безпосередньо позначатиметься на атмосфері взаємовідносин. Але все залежатиме від того, наскільки країни готові дотримуватися чесних правил гри як в економіці, так і в політиці, особливо на тлі складних процесів, політичних трансформацій, які відбуваються в обох країнах. Щодо українців, то ми повинні бути переконані, що за будь-якої ситуації ніхто не повертатиметься до проблем двосторонніх відносин, які вже знайшли своє вирішення в укладених угодах.

Важливо зрозуміти, що доти, доки сприйняття пересічними громадянами країн укладених українсько-румунських угод буде перебувати в царині „історичних” жертв, „поступок” надії, плани на поліпшення стосунків не будуть реалізовані, а наша діяльність скоріше нагадуватиме перефарбування фасаду. Це визначає ту відповідальність, яка покладається на ЗМІ, недержавні організації, які могли б поглиблювати фарватер народної дипломатії.

Міцною основою добросусідства, налагодження взаєморозуміння може стати економічне співробітництво, спільні масштабні проекти з опорою на внутрішні інвестиції за підтримки міжнародних фінансових організацій. Варто звернути увагу на досвід українсько-польської взаємодії у цій сфері. Адже відносини українського і польського етносів мали періоди набагато драматичніші, ніж у випадку з румунами. Політична, наукова еліта двох країн спрямовувала свої зусилля на примирення. Було вироблено

концепцію, згідно з якою краще вдивлятись не в минуле, а в майбутнє, віднаходити шляхи для цивілізованого співробітництва. Підписання президентами України і Польщі спільного документа „До порозуміння та єднання”, заява Президента Польщі А. Квасневського „Глибоко людська формула „вибачаємо і просимо вибачити” має смисл навіть тоді, коли над будь-ким не тяжіє безпосередня відповідальність за те, що відбувалось у минулому”, стали цементуючим елементом добросусідства [4, с. 24].

Слід зазначити, що румуни у відносинах з угорцями також мають досвід врегулювання певних суперечностей.

Зрештою, все залежатиме від того, наскільки керівники держав, політики, науковці будуть послідовними у дотриманні курсу на добросусідство і партнерство. Очевидно, що ця справа потребуватиме неабияких зусиль. Найбільша складність буде в тому, щоби конкретними діями переконати суспільство, що це не чергова PR-акція, а новий етап відносин.

Література:

1. **Парфенов О.** З глухого кута завжди є вихід // Україна і світ. 2005.- №16 - 17.
2. Revista preseii romane (Curentul, Ziua, Azi, Curierul National). – 2005.
3. **Парфенов О.** Політичний вимір українсько-румунських відносин на рубежі ХХ – ХХІ століть // Політика і час. 2005.- №2.
4. **Литвин В.** Тисяча років сусідства та взаємодії // Міжнародні відносини і національні меншини України: стан і перспективи / Упоряд.: Р. Ш. Чілачава, Т. І. Пилипенко; За ред. Р. Чілачави. - К.: Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин України, 2004. – 384 с.